

Partizanai apie atmintį ir sovietinį palikimą

1949 m. kovo 30 d. Lietuvos partizanų Kunigaikščio Margio rinktinės (Algimanto apygarda) štabas parengė kreipimąsi „Lietuviai, rinkime bolševikinio valdymo medžiagą“ ir instrukciją, kaip tą medžiagą rinkti. Kreipimesi rašoma: „Mes išsilaisvinsime iš šio pragaro ir gyvensime vėl, kaip gyvenome. Bet ar galime leisti, kad visas šis bolševikų siautėjimas būtų užmirštas?“ Lietuviai buvo kviečiami kaupti medžiagą, kad visi žinotų, ką teko iškęsti, kas iš tikrųjų yra komunistai, kokie jų tikslai ir kokiais būdais jie savo tikslų siekia. „Rinkti medžiagą apie bolševikinį valdymą yra šventa mūsų pareiga, – kvietė kreipimosi autoriai. – Medžiagą rinksime – prisidėsime prie didžiulės reikšmės valstybinio darbo, nerinksime – būsimė ištirėliai. [...] Todėl neišsisukinėkime, nesiteisinkime, o imkimės darbo atsidėję ir stropiai. Ką padarysime, bus padaryta ne vien sau, bet ir visai tautai“.

Po pusės šimtmečio Lietuvoje kilusios diskusijos dėl sovietinio laikotarpio palikimo privertė vėl prisiminti lietuvių rezistencijos dalyvių nuostatas: „Užuot naikinus, reikia juos

pagloboti, pasaugoti, kad jie nedingtų“. Taip kalbėta ne tik apie dokumentus, bet ir vizualiojo meno kūrinius (plakatus ir pan.). Viskas turėjo padėti siekti bendro tikslo – neužmiršti Lietuvoje ir priminti pasauliui ne tik komunistinio režimo nusikaltimus, bet ir dvasinę priespaudą. Neturėjo būti praleista nė viena gyvenimo sritis – ne tik kultūros paveldo naikinimas, bet ir meno „subolševikinimas“. Įdomi detalė: instrukcijoje uždrausta daryti bet kokią renkamos medžiagos atranką. Visi komunistinio valdymo pėdsakai buvo vienodai įvertinti, pripažinti vienodai svarbiais.

„Nelaukime, kad kas už tą darbą mums atlygintų. Čia ne atlyginimo klausimas, bet pareigos ir tautinio susipratimo reikalas. Šią pareigą supraskime ir nebandykime jos vengti. Ką būsimė padarę, bus padaryta Tėvyne i L i e t u v a i, o tuo pačiu bus įamžinta tai, kas teko iškęsti mūsų tautai nuo raudonojo okupanto“, – rašoma kreipimesi.

Kreipimasis „Lietuviai, rinkime bolševikinio valdymo medžiagą“ ir toliau publikuojama minėta instrukcija saugomi Genocido aukų muziejaus fonduose.

1949.III.30

L. P. K. M. R. Štabas
Slaptas-Inform.

INSTRUKCIJA NR. 5

Liečia: Informacinės medžiagos rinkimą bolševikinės okupacijos metais

I

Šiuo metu lietuvių tautai tenka kęsti nepaprastai sunkią bolševikinę priespaudą. Tačiau ši būklė ilgai neužtruks. Ateis laikas, kai lietuvių tauta iš šio pragaro išsilaisvins. Tačiau šis sunkus vargo, didžiulių skriaudų, persekiojimų, žudynių, niokojimo laikas negalės būti užmirštas. Turės palikti medžiagą amžiams, kad bet kas žinotų, ką lietuvių tautai šiuo metu teko iškęsti.

Iš antros gi pusės, jau dabar yra svarbu turėti pakankamai medžiagos, kad galima būtų nuolatos informuoti užsienį apie dabartinę padėtį Lietuvoje ir apie tuos visus negirdėtos apimties bolševikų siautėjimus, kuriuos tenka pakelti Lietuvos gyventojams.

Bolševikinės priespaudos ir teroro faktų yra begalės. Kad ši gausi, didžiulės reikšmės medžiaga nebūtų užmiršta, o be to, kad būtų ji kur reikia panaudojama, tenka ją rinkti ir saugoti.

Sd vadovybė ragina visus Kp–Br vadus, kovotojus, OSN, NR ryšininkus ir bendradarbius bet kuriomis išgalėmis imtis šio darbo.

Kp ir Br vadai privalo eiliniams kovotojams, OSN, NR ir kt. bendradarbiams smulkiai išaiškinti šios informacinės medžiagos rinkimo tikslą ir reikšmę. Būtina supažindinti su darbo apimtimi, su tomis sritimis, į kurias medžiagą renkant reikia atkreipti dėmesį, su priemonėmis ir pačia darbo tvarka bei būdu.

Br V[adai] ir eiliniai kovotojai, nuolatos susidurdami su visuomene, patiria nemažą bolševikinio siautėjimo faktų. Tačiau to dar maža. Kad darbas būtų pakankamas, būtina dėti daugiau pastangų ir bet kuria proga pravartu kreiptis į OSN, NR, ryšininkus tų rajonų bei asmenis, su kuriais palaikomi santykiai, juos įpareigojant prisidėti prie šio darbo, kas šiuo ar kitu laiku atsitiko toje apylinkėje.

Netenka abejoti, kad aktyvesnieji asmenys, suprasdami reikalą, sutiks šiame darbe talkininkauti, sutartais terminais perduodami kovotojams reikiamą medžiagą ne tik žodžiu, bet ir parengtą, surašytą.

Medžiagą renkant neturi būti praleista nei viena gyvenimo sritis. Turi būti apimtas visas gyvenimas, net patys specifiškiausi arba net patys smulkiausi atvejai.

Konkrečiai turi būti renkama informacinė medžiaga, liečianti bolševikų valdymą, priemones ir to valdymo padarinius šiose valstybinio, tautinio, ūkinio, visuomeninio ir kultūrinio gyvenimo srityse.

1. Patsai bolševikinės valdžios pobūdis. Trejopas valdžios tinklas (tarybos, partinės organizacijos, saugumas). Neapibrėžta diktatūra. Tarybų vaidmuo (tarybos neturi jokių teisių).

2. Bolševikinės valdžios sudarymas. Skirimai. Rinkiminės komedijos (kaip išstatomi kandidatai, kaip piliečiai priverčiami balsuoti, rinkiminių duomenų klastojimas ir t. t.).

3. Bolševikinės valdžios personalinė sudėtis: a) vykdomųjų komitetų (apylinkių, valsčių, apskričių) personalinė sudėtis; b) partinių organizacijų vadovaujamų organų personalinė sudėtis; c) saugumo (NKGB–NKVD) personalinė sudėtis, skrebai.

4. Bolševikų karinių įstaigų Lietuvoje veikla. Karinis parengimas.

5. Gyventojams uždedamos prievolės: a) žemės ūkio produktų atstatymo prievolės; b) miško medžiagos ruošimo prievolė; c) įvairioms valdžios ir ne valdžios įstaigoms kuro paruošimo prievolė; d) įvairiems valdžios pareigūnams ir partijos [pareigūnams] kuro aprūpinimo prievolė; g) darbo prievolė; h) įvairios kitos prievolės. Prievolių uždėjimo tvarka, dydis, vykdymo kontrolė.

6. Tarybinis žemės ūkis. Valstybiniai ūkiai. Kolektyvinių ūkių organizavimas (prievarta ir t. t., rezultatai). Kolektyvinių ūkių gyvenimas. MTS ir MANP. Žemės ūkio specialistai (kvalifikacijos). Žemės ūkio įstaigos.

7. Pramonė. Pramonės įmonių steigimas. Gamyba. Žaliavos reikalai. Gaminių kokybė. Gamybos priemonių naudojimo neracionalumai, netinkamumai.

8. Prekyba. Valstybinė prekyba. Kooperacija. Speciali prekyba (saugumo, partijos pareigūnų reikalams).

9. Miškų ūkis. Miškų naudojimas. Atželdinimas.

10. Susisiekimas ir transportas. Geležinkeliai, auto, laivyba, aviacija.

11. Statybos. Miestų atstatymas, viešųjų įmonių (elektros ir pan.) statyba. Statybinių medžiagų gamyba.
12. Finansiniai reikalai. Pinigai. Kreditas. Bankų veikla. Taupomųjų kasų veikla.
13. Mokesčiai. Apmokestinimo objektai, mokesčių dydis, apdėjimo tvarka, delspinigiai, ieškojimo tvarka ir t. t. Privalomas ir laisvas draudimas.
14. Pragyvenimo lygis. Atlyginimai. Kainos.
15. Darbo sąlygos. Darbo apsauga. Darbo drausmė. Stachanoviečiai. Soc. lenktynės.
16. Socialinis aprūpinimas. Pašalpos. Pensijos. Senelių globa.
17. Sveikatos reikalai. Gydytojų įstaigų veikla. Nemokamas gydymas. Medicinos personalas (kvalifikacijos). Gydytojų priemonių (vaistai ir kt.) reikalai.
18. Tarybinis teisingumas. Teismų personalinė sudėtis. Teisėjų kvalifikacijos. Teismų priklausomumas nuo partijos ir t. t.
19. Švietimas. Mokslo vietoje bolševikinė propaganda. Mokslinio metodo, priemonės. Mokslo prieinamumas. PGA ir kitos spec. mokyklos. Vadovėliai ir jų klastojimas.
20. Kultūros reikalai. Spauda. Spaudos platinimas. Radijas. Kinas. Literatūra. Teatras. Meno subolševikinimas. Kultūros vertybių naikinimas (nebolševikinių knygų naikinimas, paveikslų, muziejų būklė, meno paminklų griovimas, kultūros vertybių grobstymas ir t. t.).
21. Bolševikiniai mitingai. Susirinkimai, suvažiavimai, konferencijos (kaip piliečiai verčiami mitinguose dalyvauti, kaip mitingai pravedami ir t. t.).
22. Bolševikinės šventės. Šventėms pasiruošimas, apsauga ir t. t.
23. Religijos persekiojimas. Bažnyčių uždarinėjimas, pamaldų varžymas, kryžių ir kitų religinio pobūdžio daiktų naikinimas, tikinčiųjų persekiojimas, įvairūs sąžinės laisvės varžymai.
24. Rusino politika. Rusų antplūdis, rusų kalbos protegavimas, rusinimas per spaudą, mokyklas, įstaigas, rusiškumo idealizavimas.
25. Piliečių turto grobstymas. Kratų metu, siautimo ir t. t.
26. Tiesioginis teroras: a) naikinamosios ekspedicijos (jų sudėtis, skaitlingumas, organizacija, tikslai); b) nužudymai; c) suėmimai; d) kratos; e) tardymai (jų būdai ir priemonės); f) kalinimas; g) ištremimai; h) kalinių ir ištremtųjų likimas.

Bet kuriuo atveju yra svarbu ne tiek konstatuoti bendrąjį bolševikinių veiksmų pobūdį, kiek sužymėti pačius faktus ir taip, kaip galima išsamiau. Darant užrašus būtinai turi būti pažymėta įvykio vieta, laikas, asmenys, kuriuos įvykis palietė, įvykio apyptovos, pati eiga ir padariniai. Galimai pilnesnis įvykių apibūdinimas, apyptovų išryškėjimas ir padarinių suminėjimas yra būtina sąlyga, nes nuo to priklauso pačios medžiagos vertė.

Suminint bolševikų valdžioje ir tarnyboje esančius asmenis, pravartu pateikti ne tik jų vardus, pavardes, kilmę (pagal tautybę), einamas pareigas, bet būtina dar apibūdinti juos kaip žmones: nurodyti, kokio esama jų išsilavinimo, kokios esama jų moralės, ką jie veikė anksčiau, kodėl jie tapo bolševikais arba kodėl jie su bolševikais susidėjo. Jei tik galima, reikia stengtis gauti šių asmenų fotografijų.

Fotografijos iš viso labai svarbi dokumentinė medžiaga. Todėl kartu su bolševikų siautėjimo faktais reikia rinkti ir fotonuotraukas, vaizduojančias bolševikų valdymo padarinius.

Turi būti renkamos fotonuotraukos:

a) bolševikų nukankintų ir nužudytų asmenų; b) nužudymo vietų; c) kalėjimų; d) kalinių (prieš kalinant ir išleisti iš kalėjimo); e) sunaikintų sodybų; f) išniekintų šventovių, sunaikintų kryžių; g) sunaikintų meno vertybių ir t. t. Taip pat reikia rinkti ir tas fotonuotraukas, kuriose vaizduojami bolševikų mitingai, šventės ir pan. jų gyvenimas.

Esant galimybei, visus bolševikų valdymo pėdsakus fotografuoti.

Didelis dalykas yra įvairūs bolševikinio valdymo dokumentai. Todėl būtinas tų dokumentų rinkimas. Įvairūs bolševikinės valdžios įsakymai, reikalavimai, pavedimai, pakvietimai, atsišaukimai, nurodymai, planai, apyskaitos, sąmatos, protokolai ir įvairūs kiti raštai yra nepakeičiama priemonė pažinti bolševikų užmačias. Todėl visa šio pobūdžio dokumentalinė medžiaga turi būti renkama taip pat stropiai, kaip pats faktų registravimas.

Labai yra svarbu šios medžiagos rinkimo visuotinumą. Yra svarbu, kad būtų užfiksuota galimai daugiau šio negirdėto istorijoje lietuvių tautos niokojimo faktų. Būtina užrašyti viską, netgi pačius smulkiausius įvykius, pačius menkiausius faktelius. Daryti faktų ir įvykių atranką draudžiama. Skirti lygus dėmesys visiems bolševikinės priespaudos faktams sužymėti.

II

Šalia bolševikinį valdymą liečiančios medžiagos pravartu rinkti medžiagą, vaizduojančią lietuvių tautos priešinimąsi bolševikų užmačioms. Ši medžiaga turi ir turės didžiulės reikšmės apibūdinant lietuvių pastangas kovoje dėl l a i s v ė s. Šio pobūdžio medžiaga ši:

1. Visuomenės pažiūros į bolševizmą, bolševikų valdymo sistemą, į bolševikų valdymo priemones.

2. Visuomenės nuotaikos. Visuomenės atsparumas bolševikinei propagandai.

Pasyvusis priešinimasis bolševikams (nenoras vykdyti bolševikų valdžios reikalavimus ir kt.).

Priešbolševikiniai pasakojimai, dainos, anekdotai, patarlės, priežodžiai, mįslės ir t. t. (tekstai).

Aktyvusis visuomenės priešinimasis (ginkluotosios pajėgos – partizaninė veikla): a) partizanų kautynės su bolševikais – priežastys (susidūrimas, apsupimas, išdavimas), vieta, skaitlingumas, padariniai; b) pasalos – tikslas, padariniai; c) partizanų užpuoliai, nukreipti prieš bolševikines įstaigas ir t. t.; d) įvairi kita partizaninė veikla.

Teikiant medžiagą apie visuomenės nusistatymą bei jos nuotaikas bolševikų atžvilgiu, nereikia minėti tikrųjų vardų ir pavardžių. Užtenka vietą žymėti didesne apimtimi, kaip tai valsčiumi ar tik apskritimi. Teikiant medžiagą apie partizanus, dalyvavusius įvykiuose, kovotojus žymėti slaptavardėmis.

Informacinės medžiagos rinkimo sėkmingumas priklauso nuo Kp V[adų] ir Br V[adų] iniciatyvos ir pastangų. Jie savo ruožtu turi įpareigoti tam darbui tinkančius kovotojus ir stengtis kiek galima šią instrukciją pildyti.

Medžiagą pradėti rinkti nuo instrukcijos paskelbimo dienos. Surinkta informacinė medžiaga komandos keliu, paliekant nuorašus bei išrašus dalinių archyvuose, kas dvi savaites pristatoma SdŠ Inf[ormacijos] Sk[yriui].

(parašas)

SdŠV

(parašas)

SdŠ InfSk

Instrukciją tvirtinu: (parašas)

SdV